

Łukasz Kościółek

Kazimierz Michałowski (1901-1981)

Kazimierz Józef Marian Michałowski urodził się 14 grudnia 1901 r. w Tarnopolu [dzisiejsza Ukraina]. Był pierworodnym synem Mariana Gottlieba, oficera armii austriackiej i urzędnika państwowego oraz Kazimierzy Michałowskiej. Miał młodszego brata, Mariana. Po śmierci ojca w 1910 r. obydwu chłopców samotnie wychowywała ich matka, która prowadziła księgarnię i bibliotekę w Tarnopolu.

Michałowski elementarne wykształcenie zdobył w rodzinnym mieście. Naukę w gimnazjum przerwała I wojna światowa a następnie wojna polsko-bolszewicka. W jej trakcie ukończył Szkołę Podchorążych Piechoty i służył jako ochotnik w Polskiej Organizacji Wojskowej. Za tę działalność trafił do więzienia i cudem uniknął kary śmierci. W trakcie wojny uczył się w tajnym gimnazjum w Tarnopolu i zdał maturę. Zimą 1919 r., na mocy rozporządzenia ówczesnego ministra spraw wojskowych, otrzymał trzymiesięczny urlop z jednostki wojskowej na podjęcie studiów uniwersyteckich. Z początkiem stycznia 1921 r. Michałowski został bezterminowo urlopowany. Powrócił do Lwowa, gdzie kontynuował naukę na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie specjalizując się w historii sztuki i filozofii.

Studia ukończył w 1924 r. i został zatrudniony w macierzystej uczelni na stanowisku młodszego asystenta w zakładzie archeologii klasycznej. 6 maja 1926 r. obronił dysertację doktorską, otrzymał awans na starszego asystenta, a rok później dostał stypendium Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na podjęcie zagranicznych studiów specjalistycznych w Niemczech, Anglii, Francji, Włoszech i Grecji. W 1928 r. Michałowski rozpoczął pracę na wykopaliskach w Grecji, w Tasos i Delos na Krecie. Na podstawie tej pracy napisał rozprawę habilitacyjną i w grudniu 1929 r. został mianowany docentem archeologii klasycznej na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. W 1930 r. K. Michałowski otrzymał propozycję objęcia katedry archeologii klasycznej na Uniwersytecie Warszawskim, a w 1933 r. został profesorem nadzwyczajnym.

W 1936 r. doprowadził do pierwszych polskich wykopalisk archeologicznych w egipskim Edfu, które zorganizował wspólnie z Instytutem Francuskim Archeologii Wschodu w Kairze. Trzy kampanie organizowane w kolejnych latach wzbogaciły zbiory Muzeum Narodowego w Warszawie o dziesiątki starożytnych zabytków. Dlatego też już w 1938 r. otworło stałą Galerię Sztuki Starożytnej prezentującą zbiory muzealne

oraz dokonania Polaków w Edfu. Dzięki m. in. tym przedsięwzięciom w 1939 r. Michałowski został mianowany profesorem zwyczajnym.

Wykopaliska w Egipcie przerwała II wojna światowa. Kazimierz Michałowski jako oficer 5 Pułku Piechoty Legionów w Wilnie wziął udział w walkach września 1939 r. Walczył w rejonie Pułtusk – Wyszaków – Siedlce – Łuków. 14 września dostał się do niewoli niemieckiej. Przez obozy przejściowe w Hohenstein [dzisiejszy Olsztynek] i Riesenburgu [dzisiejsze Prabuty] trafił w listopadzie 1939 r. do Oflagu XVIII A Lienz w Austrii. Pół roku później wraz z innymi jeńcami został przewieziony do Oflagu II C Woldenberg [dzisiejszy Dobiegniew], w którym przebywał do stycznia 1945 r.

Za drutami oflagów aktywnie uczestniczył w życiu jenieckiej społeczności. Już w Lienz wygłaszał liczne odczyty dotyczące aktualnej sytuacji jeńców oraz prowadził prelekcje z zakresu historii, sztuki i archeologii. W Oflagu II C Woldenberg był jednym z organizatorów nauczania wśród jeńców. Zawiązał Naukowe Koło Orientalistyczne, które z czasem zyskało nieformalną nazwę „Uniwersytetu Woldenberskiego”. Michałowski stał na jego czele od samego początku, a w sierpniu 1944 r. został formalnie wybrany przez grono profesorów jego Dyrektorem [rektorem]. Od 1 marca 1944 r. był członkiem Komisji Kulturalno-Oświatowej. Sprawował funkcję przewodniczącego Komisji Egzaminacyjnej wyższych kursów nauczycielskich Koła Nauczycielskiego i szeregu komisji studiów akademickich. Skrupulatnie ewidencjonowany przebieg nauki studentów po wojnie posłużył do weryfikacji lat studiów oraz odbytych kursów. Podczas wojny Michałowski stracił swojego jedynego brata Mariana, który zginął w nocy 9 czerwca 1942 r. podczas lotu bojowego nad Essen [obecne Niemcy]. Po odzyskaniu wolności w styczniu 1945 r. Michałowski przybył do Krakowa, gdzie po Powstaniu Warszawskim (1944) schroniła się jego matka.

Po powrocie do zniszczonej Warszawy Kazimierz Michałowski został wybrany dziekanem Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Warszawskiego (1946–1948), następnie prorektorem Uniwersytetu Warszawskiego (1948–1949), wicedyrektorem Muzeum Narodowego w Warszawie oraz kierownikiem Galerii Sztuki Starożytnej (od 1945), a w 1951 r. objął stanowisko kierownicze w Polskiej Akademii Nauk. Michałowski znakomicie łączył funkcje poszczególnych instytucji, budując na ich gruncie silny ośrodek badań archeologicznych. Formalnie od 1952 r. Warszawa stała się jedynym na świecie miejscem, gdzie uprawiano archeologię śródziemnomorską, która łączyła w sobie archeologię klasyczną i egiptologię.

1 kwietnia 1945 r. poznał swoją przyszłą żonę Krystynę Boniewicz. Ślub odbył się 26 grudnia 1945 r. w Podkowie Leśnej. Państwo Michałowscy doczekali się dwójki dzieci: Jana (1946) i Małgorzaty (1948) W 1949 r. przejął dodatkowo opiekę nad osieroconym bratankiem, Andrzejem. Cała rodzina mieszkała najpierw w Warszawie, a następnie w rodzinnym domu Krystyny w Podkowie Leśnej.

Dziesięć lat po zakończeniu wojny Michałowski doprowadził do wykopalisk archeologicznych na Krymie (1956–58), które prowadził wspólnie z uczonymi z Uniwersytetu Leningradzkiego. W kolejnych latach organizował i uczestniczył w ekspedycjach w Egipcie (od 1957), Syrii (od 1959), Sudanie (od 1961) i na Cyprze (od 1965). Największych odkryć archeologicznych dokonał na pograniczu egipsko-sudańskim (1961-64). Odkopanie przez polskich archeologów wczesnochrześcijańskiej katedry w Faras dało pole do rozwoju dla nowej nauki, jaką stała się nubologia. Dzięki badaniom Michałowskiego w Muzeum Narodowym w Warszawie otwarto Galerię Faras prezentującą zabytki przywiezione do kraju przez polskich archeologów. Stolica Polski została centrum badań nad chrześcijańską Nubią, a K. Michałowski wybrano pierwszym prezesem Society of Nubian Studies.

W 1972 r. Kazimierz Michałowski przeszedł na emeryturę. Wciąż jednak pełnił funkcję wicedyrektora Muzeum Narodowego w Warszawie. Zmarł 1 stycznia 1981 r. w wyniku powikłań po nieszczęśliwym wypadku. Został pochowany na cmentarzu w Brwinowie koło Warszawy.

15.04.2016

Elżbieta Cichocka